https://doi.org/10.31268/ZPBAS.2022.41 nr 3(75) 2022 ■ s. 27–40 ZESZYTY PRAWNICZE BAS Biura Analiz Sejmowych Kancelarii Sejmu

Jacek Krystek

Prawo do naprawy w europejskim i polskim porządku prawnym

The right to repair in the European and Polish legal order

The article analyzes the Polish and European environmental law in terms of the right to repair, which will probably be extended in the European Union in the near future. One of the important elements of the changes is the reduction of the waste stream. This task may be carried out, inter alia, by increasing the number of repaired products, which will extend their service life.

Keywords: right to repair, products, placing the product on the market

W artykule przeanalizowano polskie i europejskie przepisy prawa ochrony środowiska pod kątem prawa do naprawy, które w najbliższym czasie prawdopodobnie zostanie rozszerzone w Unii Europejskiej. Jednym z ważnych elementów zmian jest zmniejszenie strumienia odpadów. Zadanie to może być realizowane m.in. przez zwiększenie ilości naprawianych produktów, przez co wydłuży się okres ich eksploatacji.

Słowa kluczowe: prawo do naprawy, produkty, wprowadzanie produktu do obrotu

Doktor nauk chemicznych, inżynier, profesor uczelni ■
Politechnika Łódzka, Wydział Chemiczny, Instytut Chemii Ogólnej i Ekologicznej, ŁÓDŹ, POLSKA ■
jacek.krystek@p.lodz.pl ■ https://orcid.org/0000-0002-7251-9675

Wstęp

W dniu 7 kwietnia 2022 r. Parlament Europejski przyjął rezolucję w sprawie prawa do naprawy[1], w której wezwał do podjęcia prac nad wydajniejszym i bardziej zrównoważonym wykorzystaniem zasobów, dzięki czemu możliwe będzie lepsze wdrażanie gospodarki o obiegu zamkniętym. Rezolucja powyższa nie jest pierwszym dokumentem, w którym Unia Europejska zachęca do zmniejszenia ilości powstających odpadów, w których elektroodpady stanowią znaczną wielkość. W artykule przeanalizowano europejskie i polskie przepisy, które odnoszą się do możliwości naprawy zepsutego sprzętu, a tym samym wydłużenia czasu używania produktów. Przyjęta rezolucja Parlamentu Europejskiego o prawie do naprawy postuluje wprowadzenie zmian w prawie wspólnotowym, aby wzmocnić uprawnienia klienta, a tym samym wydłużyć cykl życia produktu, szczególnie sprzętu elektrycznego i elektronicznego. Ponieważ zmiana prawa UE będzie

[1] Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 7 kwietnia 2022 r. w sprawie prawa do naprawy, 2022/2515(RSP), https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0126_PL.html [dostęp 19 czerwca 2022 r.].

Artykuł został udostępniony na licencji Creative Commons – Uznanie Autorstwa 3.0 Polska (CC BY 3.0 PL).

wymagała również zmiany prawa krajowego, przeanalizowano obowiązujące przepisy, które regulują prawo do naprawy, oraz zaproponowano możliwe zmiany tych przepisów, aby wzmocnić uprawnienia klientów do prawa do naprawy. W doktrynie zagadnienie prawa do naprawy praktycznie nie występuje. Z tego względu celowe wydaje się, aby omówić przepisy regulujące to zagadnienie, uwzględniając określające je uwarunkowania techniczne. Do przeprowadzonej analizy zastosowano metodę prawno-dogmatyczną. Dodatkowo do analizy legislacji europejskiej wykorzystano metodę historyczną.

Europejskie przepisy dotyczące prawa do naprawy

Prawo konsumenta do nabywania trwalszych produktów pojawiało się już w kilku dyrektywach i rezolucjach. Pierwszymi regulacjami ustawodawcy europejskiego były te dotyczące sprawności nowych kotłów wody gorącej[2], efektywności energetycznej chłodziarek i zamrażarek do użytku domowego[3] czy efektywności energetycznej stateczników do oświetlenia fluorescencyjnego[4]. Przepisy te w ciągu lat ulegały różnym zmianom.

Pierwszym aktem regulującym szeroko zagadnienia efektywności energetycznej była dyrektywa dotycząca ekoprojektu dla produktów wykorzystujących energię[5]. Ekoprojekt ma być czynnikiem optymalizującym oddziaływanie produktów na środowisko i tym samym jednym z elementów realizacji zrównoważonego rozwoju. Dzięki analizie produktów już na etapie projektowania możliwe będzie zoptymalizowanie działań w zakresie ochrony środowiska. Jednocześnie ekoprojektowanie nie może mieć negatywnego wpływu na konsumentów, szczególnie jeżeli chodzi o dostępność cenową i koszt cyklu życia produktu. Wśród wielu informacji, które musi podawać producent produktu, w dyrektywie wymieniono między innymi informacje o okresie dostępności części zamiennych

---

[2] Dyrektywa Rady 92/42/EWG z 21 maja 1992 r. w sprawie wymogów sprawności dla nowych kotłów wody gorącej opalanych paliwem płynnym lub gazowym, Dz.Urz. WE L 167 z 22 czerwca 1992 r., s. 17, ze zm.

[3] Dyrektywa 96/57/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 3 września 1996 r. w sprawie wymagań efektywności energetycznej chłodziarek, chłodziarek-zamrażarek i zamrażarek typu domowego, Dz.Urz. UE L 236 z 18 września 1996 r., s. 36.

[4] Dyrektywa 2000/55/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 18 września 2000 r. w sprawie wymogów efektywności energetycznej stateczników do oświetlenia fluorescencyjnego, Dz.Urz. UE L 279 z 1 listopada 2000 r., s. 33.

[5] Dyrektywa 2005/32/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 6 lipca 2005 r. ustanawiająca ogólne zasady ustalania wymogów dotyczących ekoprojektu dla produktów wykorzystujących energię oraz zmieniająca dyrektywę Rady 92/42/EWG oraz dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 96/57/WE i 2000/55/WE, Dz.Urz. UE L 191 z 22 lipca 2005 r., s. 29.

i możliwości unowocześnienia produktu. Kolejną dyrektywą odnoszącą się do ekoprojektów była dyrektywa dla produktów związanych z energią[6]. Dyrektywa ta zastąpiła dyrektywę 2005/32/WE. Wśród elementów określających aspekty środowiskowe danego produktu w dokumencie tym wymieniono między innymi wydłużenie okresu użytkowania wyrażonego przez: minimalny gwarantowany okres użytkowania, minimalny czas dostępności części zamiennych, modułowość, możliwość uaktualnienia czy możliwość naprawy.

Kolejna dyrektywa nazwana została dyrektywą o nieuczciwych praktykach handlowych[7]. Oprócz nieuczciwej reklamy w dyrektywie tej wymieniono różne działania, które mogą wprowadzać w błąd. Można do nich zaliczyć między innymi podawanie fałszywych informacji w zakresie niezbędnych usług, części, wymiany lub naprawy. Do praktyk wprowadzających w błąd zaliczono na przykład wywoływanie u konsumenta wrażenia, że serwis dotyczący danego produktu jest dostępny w państwie członkowskim innym niż państwo członkowskie, w którym produkt ten został sprzedany.

Zagadnienie zmniejszenia strumienia odpadów przez poprawę jakości produktów nie mogło zostać również pominięte w dyrektywie w sprawie odpadów[8]. Państwa członkowskie powinny podjąć odpowiednie środki w celu wspierania ponownego wykorzystania produktów oraz przygotowania działań do ponownego wykorzystania. Szczególnie zalecane w tym celu będzie tworzenie i wspieranie sieci ponownego wykorzystania i napraw. Dodatkowo można też skorzystać z instrumentów ekonomicznych, określenia kryteriów udzielania zamówień, celów ilościowych lub innych środków.

Zagadnienia naprawy zostały szeroko omówione w dyrektywie w sprawie sprzedaży towarów[9]. Zgodnie z zapisami tej dyrektywy prawo żądania naprawy powinno sprzyjać zrównoważonej konsumpcji i mogłoby się przyczynić do

---

[6] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/125/WE z 21 października 2009 r. ustanawiająca ogólne zasady ustalania wymogów dotyczących ekoprojektu dla produktów związanych z energią, Dz.Urz. UE L 285 z 31 października 2009 r., s. 10, ze zm.

[7] Dyrektywa 2005/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 11 maja 2005 r. dotycząca nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów na rynku wewnętrznym oraz zmieniająca dyrektywę Rady 84/450/EWG, dyrektywy 97/7/WE, 98/27/WE i 2002/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz rozporządzenie (WE) nr 2006/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady, Dz.Urz. UE L 149 z 11 czerwca 2005 r., s. 22, ze zm.

[8] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE z 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów oraz uchylająca niektóre dyrektywy, Dz.Urz. UE L 312 z 22 listopada 2008 r., s. 3, ze zm.

[9] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/771 z 20 maja 2019 r. w sprawie niektórych aspektów umów sprzedaży towarów, zmieniająca rozporządzenie (UE) 2017/2394 oraz dyrektywę 2009/22/WE i uchylająca dyrektywę 1999/44/WE, Dz.Urz. UE L 136 z 22 maja 2019 r., s. 28, ze zm.

zwiększonej trwałości produktów. Naprawa powinna być dokonana: nieodpłatnie, w rozsądnym terminie, bez poważnych niedogodności dla klienta.

Ostatnim aktem prawa europejskiego, o którym można wspomnieć w kontekście prawa do naprawy, jest dyrektywa w sprawie treści cyfrowych[10]. Dyrektywa ta reguluje kwestie dotyczące dostarczania treści cyfrowych lub usług cyfrowych. Ponieważ należy spodziewać się w najbliższym czasie wzrostu tego rodzaju działalności, przepisy regulujące niedostarczenie lub niewłaściwe dostarczenie usług i treści cyfrowych są jak najbardziej pożądane i oczekiwane.

Ponieważ przywołane dyrektywy nie przyniosły oczekiwanego efektu, Parlament Europejski przyjął kilka rezolucji. Pierwszą z nich była rezolucja z 4 lipca 2017 r. w sprawie dłuższego cyklu życia produktów[11]. W dokumencie tym Parlament Europejski zaapelował do Komisji, aby tam, gdzie to jest możliwe, zachęcała do wprowadzania kryteriów minimalnej odporności poszczególnych kategorii produktów, obejmujących między innymi solidność oraz możliwość naprawy i modernizacji. Dodatkowo zaznaczono, że takie elementy, jak trwałość produktu, rozszerzona gwarancja, dostępność części zamiennych, łatwość dokonania naprawy i wymienialność komponentów, powinny być ujęte w ofercie handlowej producenta i odpowiadać zróżnicowanym potrzebom, oczekiwaniom i preferencjom konsumentów, oraz że są to ważne aspekty konkurencji na wolnym rynku. Parlament wezwał też Komisję, by propagowała możliwości naprawy produktów przez między innymi:

- wspieranie i ułatwianie stosowania środków, które sprawiają, że naprawa produktu jest dla konsumentów atrakcyjna,
- apelowanie, by części niezbędne do funkcjonowania produktu były wymienne i zdatne do naprawy, przez włączenie możliwości naprawy produktu do jego podstawowej charakterystyki, gdy jest to korzystne, i zniechęcanie do wmontowywania na stałe istotnych komponentów, takich jak baterie i żarówki LED, chyba że uzasadniają to względy bezpieczeństwa,
- apelowanie do producentów o dostarczanie w momencie zakupu instrukcji konserwacji i naprawy, zwłaszcza jeśli chodzi o produkty, w których konserwacja i naprawa ma szczególne znaczenie, by zwiększyć prawdopodobieństwo przedłużenia cyklu życia,
- zapewnienie możliwości stosowania zamienników takiej samej jakości i efektywności jak oryginalne części zamienne, z myślą o naprawie wszystkich produktów zgodnie z obowiązującymi przepisami,

---

[10] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/770 z 20 maja 2019 r. w sprawie niektórych aspektów umów o dostarczanie treści cyfrowych i usług cyfrowych, Dz.Urz. UE L 136 z 22 maja 2019 r., s. 1, ze zm.

[11] Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 4 lipca 2017 r. w sprawie dłuższego cyklu życia produktów: korzyści dla konsumentów i przedsiębiorstw (2016/2272(INI)), Dz.Urz. UE C 334 z 19 września 2017 r., s. 60.

- tam, gdzie jest to wykonalne – przez rozwijanie normalizacji części zamiennych i narzędzi niezbędnych do naprawy, aby zwiększyć wydajność usług naprawczych.

Wiele z postulowanych wymogów ma elementy typowo technicznego ułatwiania naprawy elementu. Zalecono również wspieranie wydłużania żywotności produktów, zwłaszcza przez zapobieganie sztucznemu skracaniu ich czasu użytkowania.

Bardzo podobne rozwiązania zawiera rezolucja w sprawie dążenia do bardziej zrównoważonego jednolitego rynku dla przedsiębiorstw i konsumentów[12]. Ponownie podkreślono konieczność walki z planowym postarzaniem produktów, ułatwienie korzystania z napraw oraz znaczenie globalnej strategii na rzecz gospodarki opartej na ponownym użyciu.

Kolejna rezolucja dotyczy gospodarki o obiegu zamkniętym[13]. Wyeliminowanie odpadów i zanieczyszczeń jest jedną z zasad gospodarki o obiegu zamkniętym. W rezolucji ponownie podkreślono znaczenie możliwości naprawy i rozbudowy, dostępu do części zamiennych, zapobiegania powstawaniu odpadów elektronicznych. Zbieranie, ponowne użycie i recykling powinny być popierane, a szybkie starzenie się produktu powinno być przeanalizowane.

Również w rezolucji w sprawie Europejskiego Zielonego Ładu poparto projekty, które będą promowały zrównoważone produkty o większej trwałości, nadające się do naprawy, wielokrotnego użytku i recyklingu[14].

Rezolucja z 7 kwietnia 2022 r. w sprawie prawa do naprawy łączy w sobie wiele rozwiązań z cytowanych wyżej dyrektyw i rezolucji. Podkreślono w niej, że skuteczne prawo do naprawy powinno obejmować różne aspekty cyklu życia produktu i że należy je uwzględniać w różnych powiązanych ze sobą obszarach. Zarówno użytkownicy końcowi, jak i serwisanci powinni mieć lepszy dostęp, w rozsądnym terminie i po rozsądnych cenach, do części zamiennych i instrukcji obsługi. Wprowadzone zmiany w ustawodawstwie europejskim powinny zapewnić projektowanie trwalszych produktów, które będzie można naprawić. Autorzy rezolucji zauważyli, że praktyki, które nadmiernie ograniczają prawo do naprawy lub prowadzą do utraty przydatności, można uznać za nieuczciwe praktyki handlowe. Przyszłe rozwiązania legislacyjne powinny także zachęcać do promowania naprawy towarów zamiast ich wymiany. Dostęp do łatwej i cenowo przystępnej naprawy powinien być również proponowany po upływie okresu gwarancji.

[12] Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 25 listopada 2020 r. w sprawie nowej strategii przemysłowej dla Europy (2020/2076(INI)), Dz.Urz. UE C 425 z 20 października 2021 r., s. 43.

[13] Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 10 lutego 2021 r. w sprawie nowego planu działania dotyczącego gospodarki o obiegu zamkniętym (2020/2077(INI)), Dz.Urz. UE C 465 z 17 listopada 2021 r., s. 11.

[14] Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 15 stycznia 2020 r. w sprawie Europejskiego Zielonego Ładu (2019/2956(RSP)), Dz.Urz. UE C 270 z 7 lipca 2021 r., s. 2.

Za celowe uznano też wydłużenie okresu gwarancji prawnej na okres dłuższy niż dwa lata dla niektórych kategorii produktów.

Polskie przepisy dotyczące prawa do naprawy

Regulacje dotyczące produktów zawiera polska ustawa – Prawo ochrony środowiska[15]. W art. 166 tej ustawy wymienione są warunki, jakie produkt, bez uszczerbku dla jego walorów użytkowych i bezpieczeństwa użytkownika, powinien spełniać przy jego wytwarzaniu. Po pierwsze, należy ograniczać zużycie substancji i energii, czyli produkt powinien być jak najmniej materiałochłonny i energochłonny. Po drugie, nie powinno się wykorzystywać substancji i rozwiązań technicznych, które mogą niekorzystnie oddziaływać na środowisko w okresie użytkowania tego produkty oraz po jego zużyciu. Po trzecie, przy wytwarzaniu produktu należy ograniczyć wykorzystywanie substancji i rozwiązań technicznych ograniczających: naprawę produktu, demontaż produktu w celu oddzielenia zużytych elementów wymagających szczególnego postępowania w związku z postępowaniem z odpadami oraz użycie części produktu w innym produkcie lub ich wykorzystanie do innych celów użytkowych po zużyciu produktu. I właśnie ten ostatni punkt jest polskim odpowiednikiem prawa do naprawy.

Zbigniew Bukowski, komentując art. 166 u.p.o.ś., zaznaczył, że nie ma on określonych adresatów, a więc tym samym będzie dotyczył zarówno organów administracji, jak i wytwarzających produkty, projektantów, technologów itp.[16]. Podobnie adresata art. 166 określił Krzysztof Gruszecki, dodając jednocześnie, że obowiązki wynikające z tej regulacji spoczywają na wszystkich podmiotach, niezależnie od tego, „kto wytworzył konkretny produkt oraz czy działalność ta ma charakter trwały i zorganizowany, czy też incydentalny”[17]. Jerzy Rotko, analizując art. 166 u.p.o.ś. oraz definicję produktu (art. 3 pkt 30 u.p.o.ś.), doszedł do wniosku, że przepis ten nie odnosi się do wytwarzania produktu na własne potrzeby[18].

Produkt wprowadzany do obrotu, zgodnie z art. 168 u.p.o.ś., powinien dodatkowo zapewnić spełnianie wymagań ochrony środowiska. Według K. Gruszeckiego adresatami tego przepisu są wprowadzający produkt do obrotu, niezależnie od tego, czy chodzi o obrót hurtowy czy detaliczny[19]. Tym samym obowiązek ten będzie obciążał każdego kolejnego wprowadzającego produkt do obrotu.

---

[15] Ustawa z 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska, t.j. Dz.U. 2021, poz. 1973, ze zm.; dalej: u.p.o.ś.

[16] Z. Bukowski, Komentarz do art. 166 [w:] Z. Bukowski, E. Czech, K. Karpus, B. Rakoczy, *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, Warszawa 2013.

[17] K. Gruszecki, *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 373.

[18] J. Rotko, Komentarz do art. 166 [w:] *Ustawa – Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, red. J. Jendrośka, Wrocław 2001.

[19] K. Gruszecki, *Prawo ochrony środowiska*, *op. cit.*, s. 375.

Szerzej art. 168 u.p.o.ś. skomentował J. Rotko[20]. Według tego Autora art. 168 jest zbliżony do art. 166 i w sposób ogólny formułuje wymogi, jakie powinien spełniać produkt. Różnica jest tylko taka, że art. 166 określa ogólne wymagania, podczas gdy art. 168 tylko kryteria ochrony środowiska. Wymogi art. 166 mogą zostać sformułowane w rozporządzeniu, podczas gdy wymogi art. 168 pozostają na tyle ogólne, że nie można ich wyegzekwować. Tym samym art. 168 ma raczej charakter deklaratywny, a jego wartość normatywna jest niewielka.

Wagę art. 166 u.p.o.ś. podkreśla art. 171 u.p.o.ś., w którym zakazano wprowadzania do obrotu produktów, które nie spełniają wymagań między innymi z art. 166. Jednak, jak zauważa Z. Bukowski, naruszenie wymogów określonych bezpośrednio w art. 166 u.p.o.ś. nie podlega sankcji karnej[21].

Aleksander Lipiński, omawiając wymogi prawne dotyczące produktów, podaje, że mają one charakter ramowy i zakazane jest wprowadzanie do obrotu produktów, które nie spełniają wymogów ustalonych zarówno w ustawie – Prawo ochrony środowiska, jak i wydanych na jej podstawie aktów wykonawczych[22]. Autor ten nie odnosi się jednak do sankcji, które mogą grozić za nieprzestrzeganie powyższych przepisów.

Co prawda art. 348 u.p.o.ś. przewiduje karę grzywny dla tych, którzy naruszają postanowienia zakazu wprowadzania do obrotu produktów wymienionych w art. 171 u.p.o.ś., ale tylko w zakresie szczegółowych rozwiązań określonych w art. 169 ust. 1, art. 167 ust. 2, art. 167 ust. 3 oraz art. 167 ust. 5 u.p.o.ś. Tym samym regulacje zawarte w art. 166 u.p.o.ś. praktycznie pozostają bez sankcji prawnych.

Jak podaje Mirosław Wincenciak[23], wzrasta ostatnio zainteresowanie problematyką sankcji administracyjnych. Autor ten tłumaczy to tym, że ustawodawca coraz częściej posługuje się administracyjną metodą regulacji stosunków prawnych. Zauważa też, że sankcje administracyjne nakładane są w drodze aktu stosowania prawa przez organ administracji publicznej, wynikają ze stosunku administracyjnego i powodują ujemne konsekwencje dla podmiotów prawa, które nie stosują się do dyspozycji mających swoje źródło w normach prawnych lub aktach stosowania prawa[24].

Zagadnienie norm niezawierających sankcji analizowała Jolanta Jabłońska-Bonca[25]. Stwierdziła ona, że normy bez sankcji mogą być czasami celowym

---

[20] J. Rotko, Komentarz do art. 168 [w:] *Ustawa – Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, red. J. Jendrośka, Wrocław 2001.

[21] Z. Bukowski, Komentarz do art. 171 [w:] Z. Bukowski, E. Czech, K. Karpus, B. Rakoczy, *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, Warszawa 2013.

[22] A. Lipiński, *Prawne podstawy ochrony środowiska*, Warszawa 2010, s. 271 i n.

[23] M. Wincenciak, *Sankcje w prawie administracyjnym i procedura ich wymierzania*, Warszawa 2008, s. 22.

[24] *Ibidem*, s. 73.

[25] J. Jabłońska-Bonca, *Przesłanki stanowienia norm bez sankcji*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny" 1984, nr 46(4), s. 151–167.

działaniem ustawodawcy, gdyż albo wynika to z niemożności wyznaczenia sankcji, albo istnieją inne możliwości tworzenia preferencji dla określonych zachowań. Niezależnie jednak od motywacji przyjętego rozwiązania, normy bez sankcji (*leges imperfectae*) w zasadzie nie są dopuszczalne, gdy ich działalność dotyczy (choćby tylko pośrednio) podstawowych praw i obowiązków obywateli. Jednocześnie normy bez sankcji mogę być powodem obniżania prestiżu prawa ze względu na swoją małą skuteczność.

Jarosław Niesiołowski, omawiając *leges imperfectae*, podaje trzy podstawowe przyczyny, z powodu których norma prawna pozbawiona jest sankcji[26]. Są to: błąd (zapomnienie ustawodawcy), niemożność ustanowienia sankcji prawnej oraz niecelowość ustanowienia normy prawnej. Ten sam Autor zauważa również, że za normy *leges imperfectae* mogą być też uznane normy, które, co prawda, formalnie wyznaczają sankcje, jednak brak tej sankcji w sferze realnej, bo organy państwa z różnych powodów nie podejmują realnych działań związanych z wyegzekwowaniem tych sankcji. J. Niesiołowski doszedł do wniosku, że nie zawsze wprowadzanie sankcji prawnych jest skuteczne. Czasami, szczególnie w prawie gospodarczym, środkiem stymulacji nie powinny być tylko nakazy i zakazy zapewniane tradycyjną sankcją negatywną. W tej dziedzinie jest raczej pole do stosowania w szerokim zakresie sankcji pozytywnych, które nastawione są na stymulowanie aktywności, a trudno wymusić aktywność przez nakazy i zakazy oraz represje.

Unormowania dotyczące zmniejszenia strumienia odpadów zawiera również ustawa o odpadach[27]. Ustawa ta zobowiązuje organy administracji publicznej, zgodnie z zakresami ich właściwości, do podejmowania działań wspierających ponowne użycie i przygotowanie do ponownego użycia odpadów, w tym wspierania sieci ponownego wykorzystania i napraw (art. 19 ust. 1 pkt 1 u.o.o.). Zapobieganie powstawaniu odpadów ma polegać między innymi na zachęcaniu do projektowania, wytwarzania i korzystania z produktów, które są zasobooszczędne, trwałe, nadające się do naprawy, ponownego użycia i modernizacji, a także do nieskracania sztucznie cyklu życia produktów (art. 19a ust. 1 pkt 2 u.o.o.). Temu samemu ma służyć zachęcanie do ponownego używania produktów i tworzenia systemów promujących ich naprawę i ponowne użycie (art. 19a ust. 1 pkt 3 u.o.o.). Ustawa o odpadach jako przykład środków służących zapobieganiu odpadów podaje też propagowanie ponownego użycia lub naprawy wyrzucanych produktów bądź ich składników, w szczególności przez stosowanie środków edukacyjnych, ekonomicznych, logistycznych i innych, takich jak wspieranie lub tworzenie akredytowanych sieci napraw i ponownego użycia, zwłaszcza w regionach gęsto zaludnionych (załącznik 5 do ustawy o odpadach). Brak spełniania powyższych rozwiązań nie jest jednak objęty sankcjami.

---

[26] J. Niesiołowski, *Leges imperfectae w prawie*, „Gdańskie Studia Prawnicze" 2017, nr 38, s. 593–602.

[27] Ustawa z 14 grudnia 2012 r. o odpadach, t.j. Dz.U. 2022, poz. 699, ze zm.; dalej: u.o.o.

Bardzo ciekawe regulacje zawiera ustawa o zużytym sprzęcie elektrycznym i elektronicznym[28]. Przy projektowaniu sprzętu powinno się stosować wymagania dotyczące ekoprojektu, ułatwiające ponowne użycie i przetwarzanie zużytego sprzętu (art. 7 ust. 2 u.o.z.s.). W ustawie tej zakazuje się uniemożliwiania ponownego użycia sprzętu przez stosowanie specyficznych rozwiązań projektowych lub procesów produkcyjnych, o ile takie rozwiązania lub procesy nie niosą korzyści nadrzędnych, w szczególności w odniesieniu do ochrony środowiska, ochrony życia i zdrowia ludzi lub wymogów bezpieczeństwa (art. 7 ust. 3 u.o.z.s.). Niespełnianie tych wymogów zagrożone jest administracyjną karą pieniężną w wysokości od 15 tys. do 500 tys. zł (art. 91 ust. 1 pkt 1 i 2 oraz art. 92 pkt 2 u.o.z.s.).

Postarzanie produktu

W ostatnim czasie obserwuje się zjawisko postarzania produktu. Może ono polegać na następujących przesłankach[29]:

- techniczne – postarzanie polega na wyposażaniu produktu w elementy zaprogramowane na określony okres trwałości lub skalę korzyści,
- stylistyczne – produkt ma stylistykę związaną z modą, która szybko się zmienia, a tym samym produkt staje się wizerunkowo przestarzały,
- ekonomiczne – wraz z czasem użytkowania szybko rosną w sposób nieuzasadniony koszty eksploatacji, przez co bardziej atrakcyjna staje się nowa oferta,
- prawne – uwarunkowania prawne powodują, że coraz trudniejsze lub wręcz niemożliwe staje się korzystanie z dotychczasowego produktu.

Postarzanie produktów wynika głównie z chęci producentów do zwiększania sprzedaży, a tym samym zwiększenia przychodów[30]. Postarzanie wywołuje nie tylko skutki ekologiczne, ale również społeczne[31]. Planowe postarzanie sprzętu długo nie funkcjonowało w dyskursie naukowym i pojęcie to zaliczano do teorii spiskowych[32]. Wyniki badań ankietowych wskazują jednak, że coraz większa liczba produktów wymieniana jest z powodu nienaprawialnej awarii sprzętu.

---

[28] Ustawa z 11 września 2005 r. o zużytym sprzęcie elektrycznym i elektronicznym, t.j. Dz.U. 2022, poz. 1622; dalej: u.o.z.s.

[29] M. Łada, *Rachunek celowego postarzania produktu*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu" 2015, nr 398, s. 298–306.

[30] K. Bilewicz, *Celowe postarzanie produktów a niezawodne działanie infrastruktury krytycznej*, „Energetyka" 2016, nr 10, s. 573–577.

[31] R. Płoska, *Ekologiczne i społeczne skutki planowego postarzania produktów*, „Zarządzanie i Finanse" 2008, nr 3(3), s. 209–221.

[32] A. Ryś, *Planowane postarzanie produktów – wyniki badań pierwotnych*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Zarządzanie" 2016, nr 1, s. 83–98.

Adam Ryś wymienia jeszcze inne formy postarzania produktów[33]:

- krótsza żywotność produktów,
- świadome wyposażanie produktu w elementy kończące żywotność produktu,
- brak części zamiennych,
- utrudnienia w naprawie sprzętu,
- uboższe oprogramowywanie tańszych wersji produktu,
- świadoma jednorazowość sprzętu,
- kreacja potrzeb użytkowników.

Podsumowanie

Wraz z lepszym rozumieniem negatywnych konsekwencji wytwarzania przez człowieka coraz większego strumienia odpadów pojawiła się koncepcja gospodarki o obiegu zamkniętym[34]. Ma ona zastąpić dotychczasowy model liniowy, w którym surowce stają się produktami, żeby następnie zostać odpadami. Gospodarka o obiegu zamkniętym ma zmienić ten proces, tak aby odpady stawały się surowcami w kolejnych etapach wytwarzania nowych produktów. Magdalena Pichlak, analizując to zagadnienie, doszła do przekonania, że możliwe będzie to wtedy, gdy nie zostanie ograniczone tylko do przedsiębiorstw wytwarzających produkty, ale znajdzie wsparcie na poziomie politycznym i społecznym[35]. Przedsiębiorstwa nastawione są na zysk. Jeżeli nie dostaną wsparcia w postaci ulg podatkowych czy dotacji, to nie będą zainteresowane zmianą swojego dotychczasowego postępowania. Ważne jest również kształtowanie świadomości społecznej, bez której ten proces nie znajdzie zrozumienia i akceptacji. Joanna Kulczycka jako jeden z głównych elementów gospodarki o obiegu zamkniętym podaje prawo do naprawy[36].

Wraz z wprowadzaniem w życie gospodarki o obiegu zamkniętym coraz większe znaczenie będzie miała świadomość klienta. W tym celu propaguje się model dekonsumpcji, w którym ważne znaczenie będzie miała zasada 5R[37]. Nazwa ta pochodzi od pierwszych liter angielskich terminów: *reduce*, *reuse*, *redistribute*, *repair* i *recycle*, czyli: redukowanie konsumpcji, ponowne użycie, redystrybucja

---

33 A. Ryś, *Planowane postarzanie produktów – analiza zjawiska w kontekście prawodawstwa europejskiego*, „Handel Wewnętrzny" 2015, nr 6(359), s. 142–151.

34 M. Pichlak, *Gospodarka o obiegu zamkniętym – model koncepcyjny*, „Ekonomista" 2018, nr 3, s. 335–346.

35 *Ibidem*.

36 J. Kulczycka, *Gospodarka o obiegu zamkniętym dla zmian klimatu* [w:] *Polityka klimatyczna i jej realizacja w pierwszej połowie XXI wieku*, red. J. Gajewski, W. Paprocki, Sopot 2020, s. 56.

37 A. Wilczak, *Rola konsumenta w procesie kreowania wartości opartej na zasadzie 5R*, „Problemy Zarządzania" 2016, nr 14(10), s. 87–99.

dóbr materialnych, które nie są już potrzebne dotychczasowym użytkownikom, naprawa zepsutego sprzętu oraz recykling. Jak widać, ważną rolę w zmniejszaniu strumienia odpadów odgrywa naprawianie zepsutych produktów. Ale żeby naprawa była opłacalna, dany sprzęt musi być we właściwy sposób zaprojektowany i wykonany.

Często producenci sprzętu stosują rozwiązania, które utrudniają naprawę. Zaliczyć do nich należy stosowanie połączeń nierozłącznych (nitowanie, lutowanie, spawanie), gdy nie wynika to z rozwiązań konstrukcyjnych lub technologicznych. Kolejnym sposobem utrudniania naprawy może być stosowanie śrub takich, które pozwalają na ich jednorazowe skręcenie bez możliwości odkręcenia, czy śrub zrywalnych albo śrub lub wkrętów, do odkręcenia których należy stosować nietypowe, trudno dostępne narzędzia. Czasami też, aby zwiększyć koszt naprawy, który z ekonomicznego punktu widzenia wyklucza sens naprawy, stosuje się montowanie produktu w sposób modułowy, czyli możliwa jest wymiana tylko pewnego większego zespołu funkcjonalnego produktu, zamiast zepsutej niewielkiej, a tym samym taniej, części.

W najbliższym czasie należy oczekiwać zmian w prawie europejskim, które dotyczyć będą prawa do naprawy. Wymuszą one analogiczne zmiany w prawie krajowym. Niezbędne będzie oczywiście wprowadzenie nowych przepisów albo zmiana już istniejących, choćby w prawie ochrony środowiska. Wybór tego drugiego rozwiązania wiązać się jednak powinien z wprowadzeniem sankcji za brak właściwej realizacji przepisów dotyczących prawa do naprawy.

Wojciech Dziedziczak zajmował się zagadnieniem wpływu sankcji prawnych na skuteczność prawa[38]. Stwierdził, że skuteczność prawa zależy od wielu różnych czynników. Same sankcje ustalone przez ustawodawcę nie zdołają skutecznie powstrzymać naruszeń prawa, o ile nie znajdą wsparcia w sankcjach moralnych. Normy powinny więc być stanowione w taki sposób, żeby pokrywały się w swojej treści z uniwersalnymi normami moralnymi. W. Dziedziczak jest zdania, że uzupełnienie obecnie istniejących w ustawie – Prawo ochrony środowiska, ustawie o odpadach, ustawie o zużytym sprzęcie elektrycznym lub elektronicznym regulacji w sprawie prawa do naprawy o element sankcji byłoby właściwym kierunkiem zmian legislacyjnych. Regulacje zawarte w ustawie o zużytym sprzęcie elektrycznym i elektronicznym wydają się najłatwiejsze do rozszerzenia na prawo do naprawy. Wprowadzenie regulacji w sprawie prawa do naprawy w innym akcie prawnym mogłoby spowodować niespójność i rozproszenie norm prawnych.

Należy zwrócić uwagę, że w bieżących przepisach brak jest uprawnień dla organów kontroli, które sprawdzałyby spełnianie przez produkty omawianych wymagań w zakresie prawa do naprawy. Wydaje się, że odpowiednie byłoby w tym zakresie poszerzenie uprawnień Inspekcji Handlowej. Organ ten jest powoła-

[38] W. Dziedziczak, *Wpływ sankcji prawnych i moralnych na skuteczność prawa*, „Studia Iuridica Lublinensia" 2015, nr 24(1), s. 67–88.

ny do ochrony praw konsumentów, a jednocześnie reguluje prawa i obowiązki przedsiębiorców[39]. Co prawda w ustawie o zużytym sprzęcie elektrycznym i elektronicznym, w przytoczonych wcześniej przepisach, do wymierzania administracyjnej kary pieniężnej upoważniony jest wojewódzki inspektor ochrony środowiska. Ponieważ jednak w stosunku do innych wymogów uprawnienia do wymierzania administracyjnej kary pieniężną ma wojewódzki inspektor inspekcji handlowej, tym samym zachowana zostałaby spójność nowych przepisów z obecnie funkcjonującymi rozwiązaniami.

Bibliografia

Akty prawne

■ Prawo krajowe

Ustawa z 15 grudnia 2000 r. o Inspekcji Handlowej, t.j. Dz.U. 2020, poz. 1706.

Ustawa z 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska, t.j. Dz.U. 2021, poz. 1973, ze zm.

Ustawa z 11 września 2005 r. o zużytym sprzęcie elektrycznym i elektronicznym, t.j. Dz.U. 2022, poz. 1622.

Ustawa z 14 grudnia 2012 r. o odpadach, t.j. Dz.U. 2022, poz. 699, ze zm.

■ Prawo unijne

Dyrektywa Rady 92/42/EWG z 21 maja 1992 r. w sprawie wymogów sprawności dla nowych kotłów wody gorącej opalanych paliwem płynnym lub gazowym, Dz.Urz. UE L 167 z 22 czerwca1992 r., s. 17, ze zm.

Dyrektywa 96/57/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 3 września 1996 r. w sprawie wymagań efektywności energetycznej chłodziarek, chłodziarek-zamrażarek i zamrażarek typu domowego, Dz.Urz. UE L 236 z 18 września 1996 r., s. 36.

Dyrektywa 2000/55/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 18 września 2000 r. w sprawie wymogów efektywności energetycznej stateczników do oświetlenia fluorescencyjnego, Dz.Urz. UE L 279 z 1 listopada 2000 r, s. 33.

Dyrektywa 2005/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 11 maja 2005 r. dotycząca nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów na rynku wewnętrznym oraz zmieniająca dyrektywę Rady 84/450/EWG, dyrektywy 97/7/WE, 98/27/WE i 2002/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz rozporządzenie (WE) nr 2006/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady, Dz.Urz. UE L 149 z 11 czerwca 2005 r., s. 22, ze zm.

Dyrektywa 2005/32/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 6 lipca 2005 r. ustanawiająca ogólne zasady ustalania wymogów dotyczących ekoprojektu dla produktów wykorzy-

[39] Ustawa z 15 grudnia 2000 r. o Inspekcji Handlowej, t.j. Dz.U. 2020, poz. 1706.

stujących energię oraz zmieniająca dyrektywę Rady 92/42/EWG oraz dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 96/57/WE i 2000/55/WE, Dz.Urz. UE L 191 z 22 lipca 2005 r., s. 29.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/98/WE z 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów oraz uchylająca niektóre dyrektywy, Dz.Urz. UE L 312 z 22 listopada 2008 r., s. 3, ze zm.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/125/WE z 21 października 2009 r. ustanawiająca ogólne zasady ustalania wymogów dotyczących ekoprojektu dla produktów związanych z energią, Dz.Urz. UE L 285 z 31 października 2009 r., s. 10, ze zm.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/770 z 20 maja 2019 r. w sprawie niektórych aspektów umów o dostarczanie treści cyfrowych i usług cyfrowych, Dz.Urz. UE L 136 z 22 maja 2019 r., s. 1, ze zm.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/771 z 20 maja 2019 r. w sprawie niektórych aspektów umów sprzedaży towarów, zmieniająca rozporządzenie (UE) 2017/2394 oraz dyrektywę 2009/22/WE i uchylająca dyrektywę 1999/44/WE, Dz.Urz. UE L 136 z 22 maja 2019 r., s. 28, ze zm.

Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 4 lipca 2017 r. w sprawie dłuższego cyklu życia produktów: korzyści dla konsumentów i przedsiębiorstw (2016/2272(INI)), Dz.Urz. UE C 334 z 19 września 2017 r., s. 60.

Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 15 stycznia 2020 r. w sprawie Europejskiego Zielonego Ładu (2019/2956(RSP)), Dz.Urz. UE C 270 z 7 lipca 2021 r., s. 2.

Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 25 listopada 2020 r. w sprawie nowej strategii przemysłowej dla Europy (2020/2076(INI)), Dz.Urz. UE C 425 z 20 października 2021 r., s. 43.

Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 10 lutego 2021 r. w sprawie nowego planu działania dotyczącego gospodarki o obiegu zamkniętym (2020/2077(INI)), Dz.Urz. UE C 465 z 17 listopada 2021 r., s. 11.

Rezolucja Parlamentu Europejskiego z 7 kwietnia 2022 r. w sprawie prawa do naprawy, 2022/2515(RSP), https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0126_PL.html.

Literatura

Bilewicz K., *Celowe postarzanie produktów a niezawodne działanie infrastruktury krytycznej*, „Energetyka" 2016, nr 10.

Bukowski Z., Komentarz do art. 166, art. 171 [w:] Z. Bukowski, E. Czech, K. Karpus, B. Rakoczy, *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, Warszawa 2013.

Dziedziczak W., *Wpływ sankcji prawnych i moralnych na skuteczność prawa*, „Studia Iuridica Lublinensia" 2015, nr 24(1), https://doi.org/10.17951/sil.2015.24.1.67.

Gruszecki K., *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, Warszawa 2019.

Jabłońska-Bonca J., *Przesłanki stanowienia norm bez sankcji*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny" 1984, nr 46(4).

Kulczycka J., *Gospodarka o obiegu zamkniętym dla zmian klimatu* [w:] *Polityka klimatyczna i jej realizacja w pierwszej połowie XXI wieku*, red. J. Gajewski, W. Paprocki, Sopot 2020.

Lipiński A., *Prawne podstawy ochrony środowiska*, Warszawa 2010.

Łada M., *Rachunek celowego postarzania produktu*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu" 2015, nr 398, https://doi.org/10.15611/pn.2015.398.28.

Niesiołowski J., *Leges imperfectae w prawie*, „Gdańskie Studia Prawnicze" 2017, nr 38.

Pichlak M., *Gospodarka o obiegu zamkniętym – model koncepcyjny*, „Ekonomista" 2018, nr 3, https://doi.org/10.15611/e21.2017.3.02.

Płoska R., *Ekologiczne i społeczne skutki planowego postarzania produktów*, „Zarządzanie i Finanse" 2008, nr 3(3).

Rotko J., Komentarz do art. 166, art. 168 [w:] *Ustawa – Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, red. J. Jendrośka, Wrocław 2001.

Ryś A., *Planowane postarzanie produktów – analiza zjawiska w kontekście prawodawstwa europejskiego*, „Handel Wewnętrzny" 2015, nr 6(359).

Ryś A., *Planowane postarzanie produktów – wyniki badań pierwotnych*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Zarządzanie" 2016, nr 1, https://doi.org/10.5604/18998658.1199363.

Wilczak A., *Rola konsumenta w procesie kreowania wartości opartej na zasadzie 5R*, „Problemy Zarządzania" 2016, nr 14(10), https://doi.org/10.7172/1644-9584.58.6.

Wincenciak M., *Sankcje w prawie administracyjnym i procedura ich wymierzania*, Warszawa 2008.